

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตและการปรับตัวของชาวนาในพื้นที่
จังหวัดกาฬสินธุ์ : กรณีศึกษาตำบลโนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
THE CHANGES IN PEASANTS PRODUCTION PATTERNS AND ADAPTATION
IN KALASIN PROVINCE: A CASE STUDY OF NONBUREE SUBDISTRICT,
SAHATSAKHAN DISTRICT, KALASIN PROVINCE

¹อัครเจตน์ ชัยภูมิ, และ ²ชัยณรงค์ เครือนวน

¹Akkarajet Chaiyaphum, and ²Chainarong Krueanuan

¹คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

¹Faculty Of Political Science and Law Burapha University, Thailand

Received: 2022-03-11

¹Corresponding Author, Email: Akkarajet_kku@hotmail.com

Revised: 2022-04-23

¹เบอร์โทร: 098-0966631

Accepted: 2022-04-28

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตของชาวนา และ 2. ศึกษาการปรับตัวของชาวนาภายหลังเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิต และชาวนาปรับตัวอย่างไรภายหลังเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน 5 คน ชาวนา 30 คน ผู้นำชุมชน 5 คน บุคคลที่เกี่ยวข้องกับอาชีพทำนา 5 คน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ 5 คน รวมทั้งสิ้น 50 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า

1. เงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตของชาวนา ประกอบด้วย 3 เงื่อนไข คือ ประการแรก เงื่อนไขทางเศรษฐกิจทุนนิยมที่ระบบตลาดเข้ามาในชุมชนทำให้ชาวนาต้องเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากการผลิตเพื่อยังชีพสู่การผลิตเพื่อการค้า ประการที่สอง เงื่อนไขทางการเมือง ที่กลไกรัฐและอำนาจรัฐเข้ามาสู่ชุมชนโนนบุรี เช่น สาธารณสุข โรงเรียน สาธารณูปโภค สาธารณูปการ และการเข้ามาของการปกครองท้องถิ่น เข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลง

และประการสุดท้าย เจื้อนไขทางวัฒนธรรม ชาวนาเข้าสู่การบริโภคนิยม ตามยุคสมัยเพื่อความสะดวกสบาย ส่งผลต่อหนี้สินของชาวนา

2. ด้านการปรับตัวของชาวนาในพื้นที่โนนบุรีมีการปรับภายหลังการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิต ประกอบด้วย 4 ประการ คือ การสร้างและกระชับเครือข่ายทางสังคม การผลิตซ้ำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การสร้างกระบวนการต่อรองระหว่างชาวนากับรัฐ และการสร้างหลักประกันทางเศรษฐกิจและสังคมผ่านการพึ่งพิงนโยบายประชานิยมและเข้าเป็นเครือข่ายของกลไกรัฐในส่วนภูมิภาค เพื่อให้ชาวนาสามารถอยู่รอดท่ามกลางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงภายใต้ระบบทุนนิยม

คำสำคัญ: การเปลี่ยนแปลง; รูปแบบการผลิต; การปรับตัว; ชาวนา; ภาพลัทธิ

Abstract

The objectives of this study were to: 1) to investigate the process of changing production patterns from structural conditions that influence the change and the adjustment of Peasants following the change in production patterns, and 2) to determine how Peasants adapt to the change in production patterns in the Kalasin Province area. The methodology of this research was a qualitative in nature. The key informant comprised of 50 persons, i.e. 5 local wise man, 30 peasants, 5 communities leaders, 5 persons related with rice field farming, and 5 government agencies. The tool used for data collection were document investigation, in-depth interview, participant observation and focus group discussions.

The results of the research revealed that 1) the structural conditions affecting the change in the production patterns of Peasants consisted of 3 conditions as follows:

First, the capitalist economic conditions in which the market system entered the community forced the peasants to shift their forms of production from subsistence production to commercial production. Second, the political conditions where government mechanisms and state powers enter Nonburee communities,

such as public health, schools, public utilities, and the entry of local government to play a role in the change. Finally, cultural conditions which cause Peasants to enter consumerism according to the era for convenience, affecting their debts. 2) Peasants in the Nonburee area have adjusted to the change in production patterns by doing four things: building and tightening social networks; reproducing the concept of a sufficiency economy; establishing a bargaining process between Peasants and the government; and ensuring economic and social security. This has evolved into a regional network of government mechanisms based on populist policies to help Peasants survive in changing economy and society under capitalism.

Keywords: Change; Production pattern; Adaptation; Peasants; Kalasin

บทนำ

สังคมชาวนาเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อ 5,000 – 6,000 ปี พร้อม ๆ กับการเกิดขึ้นของสังคมเมือง สายสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชนวนากับชุมชนเมืองและรัฐ ทำให้การผลิตในภาคการเกษตรเกิดการเปลี่ยนแปลงไปหลายด้าน เช่น แต่เดิมสังคมเกษตรกรรมอาจทำการผลิตอาหารเพียงเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนและชุมชนและใช้ผลผลิตส่วนเกินไปในกิจกรรมทางสังคม เช่น การแต่งงาน พิธีกรรม และงานรื่นเริงในชุมชน เป็นต้น (Santasombat, 2003) วิถีชุมชนภาคอีสานมีสิ่งบ่งชี้ถึงปัญหาในหลายระดับ เริ่มตั้งแต่ครัวเรือนมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ยากจน มีการถูกแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติจากนโยบายรัฐที่ต้องการพัฒนาอีสาน (Sata, 2008)

ในสังคมชาวนานั้น มีความแตกต่างและหลากหลายทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเข้าถึงของทรัพยากรของชาวนา ปัจจัยการผลิต แม้กระทั่งมีการแตกตัวของชาวนา ชาวนารวย ชาวนากลางและชาวนาจน แม้แต่การขยายตัวของโครงสร้างของรัฐ การพัฒนาเชิงพาณิชย์ การพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตร ล้วนแล้วแต่มีผลกระทบต่อสังคมชาวนาทั้งสิ้นแล้วแต่ชาวนาในพื้นที่ไหนจะได้รับผลมากน้อยเพียงใด เช่นเดียวกันชาวนาในจังหวัดกาฬสินธุ์ก็คล้ายกันที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐที่ส่งเสริมการพัฒนาอีสาน โดยเฉพาะหลัง พ.ศ. 2505 ที่รัฐส่งเสริมให้ทำนาปลูกข้าวเป็นหลักพร้อมกับการปลูกพืชชนิดอื่น ๆ เช่น ยางพารา อ้อย มันสำปะหลัง ยูคาลิปตัส ปาล์มน้ำมัน เป็นต้น โดยเฉพาะจังหวัดกาฬสินธุ์มีโครงการสร้างเขื่อนลำปาวก่อให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การเกิดขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรมที่รับซื้อข้าว อ้อย ยางพารา มันสำปะหลัง จากปลายทศวรรษที่ 2520 เป็นต้นมา การคมนาคมขนส่งที่สะดวกขึ้น เปิดโอกาสให้ชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือที่ไม่มีระบบชลประทานดีเท่าภาคกลาง ออกไปขายแรงงานในต่างถิ่นหรือต่างประเทศ เช่น ตะวันออกกลาง ไต้หวัน สิงคโปร์ เป็นต้น (Chienghthong, 2017) ทำให้สังคมชาวนาเริ่มเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตมาสู่การเปลี่ยนแปลงในด้านครัวเรือน สังคมชาวนา เกิดแรงงานรับจ้าง อาชีพนอกภาคการเกษตร ทำให้ชาวนาต้องพึ่งพิงกับระบบตลาด ราคาและนโยบายของรัฐตามแต่จะกำหนด การเร่งการผลิตการลงทุนของชาวนาส่งผลให้เกิดภาวะหนี้สินล้นพ้นตัวจากการเข้ามาของระบบบริโภคนิยมซึ่ง Thongyou (2003) มองว่าการผลิตภาคเกษตรของชาวนาไทยมีความซับซ้อนมากขึ้น แม้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นแหล่งที่เกษตรกรรมเชิงพาณิชย์มีการพัฒนาน้อยที่สุด ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ นอกเหนือจากแรงงานก็ยังคงเป็นสิ่งจำเป็น ยิ่งกว่านั้นนอกเหนือจากการเข้าร่วมในการผลิตภาคเกษตร ชาวนาไทยยังเข้าร่วมในกิจกรรมนอกภาคการเกษตรอื่น ๆ อีกหลายอย่างโดยเฉพาะอย่างยิ่งการอพยพไปหางานทำในต่างถิ่น ขณะเดียวกันความเหลื่อมล้ำบนความไม่เท่าเทียมกัน ทำให้ชาวนาบางรายไม่มีที่นา หรือบางรายเช่านาจากนายทุน ชำรายบางรายก็ไม่มีปัจจัยการผลิต ไม่มีที่ดิน เทคโนโลยีการผลิต รวมถึงแหล่งเงินทุน ทำนาต้องกู้ยืมมาจากธนาคาร กู้นอกระบบดอกเบี้ยทวีคูณ นอกจากนั้น ชาวนาจนที่ยากจนกลับมีหนี้สินเพิ่มขึ้น

สถานการณ์ที่ดำรงอยู่เช่นนี้กลายเป็นเหตุให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาชาวนาในอดีตกับชาวนายุคปัจจุบัน มีรูปแบบการผลิตที่แตกต่างจากสมัยก่อนเป็นอย่างมาก ในอดีตการผลิตของชาวนาส่วนใหญ่เป็นการผลิตแบบพออยู่พอกิน แต่ทว่าปัจจุบันภายใต้ระบบทุนนิยม รูปแบบการผลิตของชาวนาเปลี่ยนไปสู่การผลิตเพื่อตลาดเป็นการผลิตภายใต้กลไกราคาบนความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างชนชั้นนายทุนกับชาวนา ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยสนใจพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ที่ชาวนาเป็นอาชีพหลัก มีระบบชลประทานเขื่อนลำปาวซึ่งเป็นเขื่อนดินที่ยาวที่สุดในประเทศไทย อีกทั้งยังไม่มีงานวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่อธิบายการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตและการปรับตัวของชาวนาในจังหวัดกาฬสินธุ์ในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองซึ่งเป็นงานวิจัยที่ยังไม่มีข้อค้นพบในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์จึงเป็นพื้นที่ที่จะศึกษาถึงเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตและการปรับตัวของชาวนาให้สามารถอยู่รอดได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมภายใต้ระบบทุนนิยม

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องใช้เป็นกรอบการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะประสานแนวคิดเกี่ยวกับสังคมชาวนา ของกลุ่มมโนทัศน์ของกลุ่มมาร์กซิส คือ คาร์ล มาร์กซ์

(1979 cited in Santasombat, 2003) มองว่าการขยายตัวของทุนนิยมเข้าสู่สังคมชานนาก่อให้เกิดการเบียดขับชานนาขนาดเล็กออกจากที่ดิน เปลี่ยนระบบการผลิตขนาดเล็กโดยใช้แรงงานภายในครอบครัวเป็นหลักมาเป็นระบบไร่ขนาดใหญ่โดยใช้แรงงานรับจ้างและเทคโนโลยีสมัยใหม่ เลนิน (1984 cited in Samukkethum, 1990) มองว่าการผลิตขนาดเล็กโดยใช้แรงงานภายในครอบครัวของชานนา เป็นระบบที่ไร้ประสิทธิภาพ เมื่อเปรียบเทียบกับการผลิตแบบไร่ขนาดใหญ่ซึ่งใช้แรงงานรับจ้างและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ชายานอฟ (1966 cited in Santasombat, 2003) มองว่าสังคมชานนาโดยให้ความสนใจต่อปัญหาความอยู่รอดของหน่วยการผลิตขนาดเล็กโดยใช้แรงงานภายในครัวเรือน และของเค้าส์สกี (1976 cited in Santasombat, 2003) มองว่าระบบการผลิตของชานนาขนาดเล็กและขนาดกลางไม่ถูกเบียดขับออกไปง่าย ๆ กลุ่มมโนทัศน์ของกลุ่มเศรษฐกรรมของเจมส์ ซี สก็อต (1976 cited in Santasombat, 2003) เปรียบเทียบสังคมชานนาชานนาเสมือนกับคนที่ยืนอยู่ในน้ำปริ่มแค่จมูก คลื่นลูกเล็ก ๆ เพียงลูกเดียวก็เพียงพอจะทำให้เขาจมน้ำตาย และแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนของฉัตรทิพย์ นาถสุภา (Nartsupha, 2007) มองว่าสังคมชานนาไทยว่าเป็นสังคมที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและรวมตัวเพื่อกิจกรรมการผลิต สูดท่ายมโนทัศน์กลุ่มหลังเกษตรกรรมแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีสังคมชานนาของ แอนดรู วอร์คเกอร์ (2559) มองว่าชานนาในปัจจุบันมีความกระตือรือร้นทางการเมืองมากขึ้น เพราะการเมืองมีความสัมพันธ์กับเศรษฐกิจ ต้นตัวทางการเมือง มีการรวมกลุ่มหรือเข้าไปเคลื่อนไหวทางการเมืองในภาคประชาสังคม และแซทเทอร์จิ (2008) มองว่าชานนามีรายได้ปานกลางรายได้หลักไม่ได้จากการทำนาแต่มาจากอาชีพเสริมนอกภาคการเกษตร และอรรถจักร สัตยานุรักษ์ (Sangkhamanee, 2016) มองว่า ปัจจุบันชานนาเปลี่ยนมาเป็นผู้ประกอบการเป็นทั้งผู้ผลิตและขาย พ่อค้าคนกลาง เจ้าของโรงงานแปรรูปผลิตผลทางการเกษตรขนาดเล็ก มาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ส่วนงานวิจัยของ ภคพล เส้นขาว (Seankhaw, 2019) ได้ศึกษาเรื่อง การปรับตัวของชานนามุสลิมในพื้นที่กรุงเทพมหานครรอบฝั่งตะวันออกที่ชานนาได้รับอิทธิพลของตลาดภายใต้ระบบทุนนิยมที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตของชานนา มีการแตกตัวของชนชั้นชานนาแบ่งออกเป็นชานนารวย ชานนากลาง และชานนาจน ชานนามีการปรับตัวสู่เกษตรทางเลือกแบบอินทรีย์โดยรับการส่งเสริมจากรัฐ และ เชิดชัย หมั่นภักดี (Muenphakdee, 2018) ได้ศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของชานนาอีสานในจังหวัดบึงกาฬ พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางภูมิทัศน์ทางการเกษตร ทำให้การผลิตของชานนาเปลี่ยนไปปลูกพืชเชิงเดี่ยว ก่อให้เกิดการแตกตัวทางชนชั้น การสะสมทุน และเกิดการประกอบอาชีพที่หลากหลาย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของชาวนาตำบลโนนบุรี
2. เพื่อศึกษาการปรับตัวของชาวนาภายหลังการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิต

วิธีดำเนินการวิจัย

1. วิธีวิทยา (Methodological approach)

งานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยอาศัยวิธีวิทยาแบบเศรษฐศาสตร์การเมืองแนวประวัติศาสตร์ (History Political Economy) มาประยุกต์ใช้ในเชิงมานุษยวิทยา มีเป้าหมายที่จะเรียนรู้ความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์ผ่านพฤติกรรมและบรรทัดฐานทางสังคม โดยมีพัฒนาการมาจากสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง และได้นำเอาการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้

กระบวนการวิจัยเชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองแนวประวัติศาสตร์ ตั้งอยู่บนตรรกะความคิดแบบวิภาษวิธี สามารถสรุป หลักการที่สำคัญได้ ดังนี้ (Praditsil, 2016)

1) การวิเคราะห์แบบองค์รวม หมายถึง การวิเคราะห์อย่างเป็นระบบที่เข้ากลุ่มทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมือง วิธีคิดคิดของการวิเคราะห์แบบนี้ไม่ใช่การผสมผสานแบบขนมชั้นระหว่างสาขาต่าง ๆ เนื่องจากจากพื้นฐานการแยกสังคมเป็นมิติทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมอยู่ก่อนแล้ว และนำมาผสมผสานกันภายหลัง ส่วนย่อยต่าง ๆ ดังกล่าวเพราะจำให้คุณสมบัติขององค์รวมสูญเสียไป

2) การศึกษาประวัติศาสตร์ หมายถึง การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของสังคมโดยถือว่าอดีตเป็นส่วนสำคัญของปัจจุบัน ดังนั้น กระบวนการทางประวัติศาสตร์จึงมิใช่เหตุการณ์โดยบังเอิญและมีใช้กระบวนการที่ถูกกำหนดมาแล้วอย่างตายตัว แต่เป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง (Continuity) การเปลี่ยนแปลง (Change) และการดำรงอยู่ (Existence)

3) การวิเคราะห์ความขัดแย้ง มาจากฐานความเชื่อที่ว่าความขัดแย้งเป็นพื้นฐานของสังคม แต่ความขัดแย้งมีอยู่ 2 ระดับคือ ระดับการเป็นขั้วตรงข้าม (Contradiction) เช่น ในวิธีการผลิตแบบทุนนิยมประกอบด้วยคนสองชนชั้นนายทุนและชนชั้นกรรมาชีพ เป็นต้น ส่วนระดับที่สองเป็นความขัดแย้งที่แสดงออกมาทางสังคม (Conflict) เช่น การชุมนุมของคนงานเพื่อเรียกร้องสวัสดิการต่อนายจ้าง เป็นต้น

4) การวิเคราะห์มนุษย์ในฐานะผู้สร้างประวัติศาสตร์ (Actor) ผู้สร้างประวัติศาสตร์ในที่นี้หมายถึง ผู้ที่มีบทบาทกระทำการทางสังคม เช่น กลุ่มสังคม (social Group) ชนชั้นทางสังคม (Social Class) และขบวนการทางสังคม (Social Movement) กล่าวคือ กลุ่มสังคมเป็นกลุ่มบุคคลที่มีกิจกรรมร่วมกันตามแนวทางที่มีการจัดระบบโดยสมาชิกต่างก็สำนึกอัตลักษณ์ร่วมกัน ส่วนชนชั้นทางสังคมเป็นกลุ่มคนซึ่งมีตำแหน่งแห่งที่ร่วมกันในความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการผลิต เช่น ชนชั้นนายทุน หรือชนชั้นกรรมมาชีพ และขบวนการทางสังคมโดยกลุ่มบุคคลจำนวนมากที่พยายามร่วมกันเปลี่ยนแปลงสังคมโดยอาศัยอำนาจที่เป็นทางการ (Praditsil, 2016)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ชาวนาในตำบลโนนบุรี จำนวน 30 ครัวเรือน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน 5 คน ชาวนา 30 คน ผู้นำชุมชน 5 คน บุคคลที่เกี่ยวข้องกับอาชีพทำนา 5 คน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ 5 คน รวมทั้งสิ้น 50 คน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ มีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured or Guided Interview) โดยอาศัยแนวการสัมภาษณ์ (Interview Guide) เป็นเครื่องมือในรูปแบบต่าง ๆ คือ

3.1 การสัมภาษณ์กลุ่มเฉพาะ (Focus-Group Interview) เป็นการแสวงหาข้อสรุปจากการอภิปรายของกลุ่มคนที่มีสถานภาพเดียวกันจำนวน 20 คน ซึ่งเป็นการเปิดพื้นที่ให้ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นและเป็นการตรวจสอบข้อมูลซึ่งกันและกัน

3.2 การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) จากผู้ที่สามารถให้ข้อมูลหลัก (Key-Informants) การกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักจะใช้เทคนิคการเก็บตัวอย่างในเชิงคุณภาพ คือ การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก

3.3 การสัมภาษณ์ประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History) เพื่อศึกษาความทรงจำในอดีตของผู้คนในชุมชน การสัมภาษณ์ลักษณะนี้จะเป็นการรวบรวมข้อมูลเพื่อนำข้อมูลมาอ้างอิงและอธิบายในประเด็นต่าง ๆ ของงานวิจัย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาลักษณะกรณีศึกษา (case Study) ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวแทนหัวหน้าครัวเรือนและ ผู้รู้ ได้แก่ ผู้อาวุโสในชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่ตำบลโนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นตัวอย่างใน

การศึกษา เพื่อนำมาวิเคราะห์ให้เห็นถึงโครงสร้างที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต รวมทั้งการปรับตัวของชาวนาภายหลังการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตของชาวนาในพื้นที่โนนบุรี ครั้งนี้เริ่มตั้งแต่ยุคตั้งแต่ ทศวรรษ 2499 ที่รัฐเริ่มสร้างเขื่อนลำปาว อันเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาโครงสร้างขั้นพื้นฐานประเทศไทย ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – พ.ศ. 2509) จนถึงปัจจุบัน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำข้อมูลจากการศึกษาเอกสารรายงานและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุนในการวิเคราะห์ ข้อที่ได้จากการสังเกตและข้อมูลจากการสัมภาษณ์ด้วยกระบวนการต่าง ๆ มาวิเคราะห์ภาพรวม และการวิเคราะห์ข้อมูล โดยจำแนกชนิดข้อมูล และการวิเคราะห์เหตุการณ์เพื่อนำมาวิเคราะห์ โดยใช้หลักการวิเคราะห์ชุมชนตามแนวทางประวัติศาสตร์ ผู้วิจัยจะแยกแยะองค์ประกอบของสิ่งต่าง ๆ ออกเป็นส่วนย่อย ๆ โดยการแยกแยะพิจารณาถึงองค์ประกอบในสิ่งต่าง ๆ ของชุมชนที่จะศึกษา การวิเคราะห์ดังกล่าวผู้วิจัยจะคำนึงถึงการวิเคราะห์โดยมองมิติทางพื้นที่และการวิเคราะห์โดยการมองมิติทางด้านเวลา โดยการมองการเปลี่ยนแปลงของวิธีการผลิตของชาวนาจากอดีตมาถึงปัจจุบันและอนาคต

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของชาวนาดำบลโนนบุรี ผลการวิจัยพบว่า มีเงื่อนไข 3 ประการ คือ

1. เงื่อนไขด้านตลาด ประกอบด้วย

การขยายตัวของอิทธิพลของระบบทุนนิยม การขยายตัวของระบบตลาดชาวบ้านต้องเร่งปลูกพืชตอบสนองความต้องการของตลาดแบบเข้มข้น เดิมชาวบ้านปลูกเพื่อยังชีพเริ่มปลูกเพื่อขายปลูกเพื่อการค้า การส่งออก จากปลูกข้าวเพื่อบริโภคปีละรอบ ก็เพิ่มการปลูกข้าว 2 ครั้ง ต่อปี เพื่อขาย เริ่มปรับเปลี่ยนที่นามาสู่การปลูกพืชเชิงเดี่ยว โดยเฉพาะระบบตลาดเมื่อช่วง ปี พ.ศ. 2530 ที่แนวคิดการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นโยบายอีสานเขียว ที่ส่งเสริมการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อให้ประชาชนมีรายได้หมุนเวียน โนนบุรีก็มีกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ส่งเสริมการปลูก อ้อย มันสำปะหลัง โดยเฉพาะการปลูกยางพาราที่พื้นที่โนนบุรีเหมาะสมในการปลูก ชาวบ้านก็เริ่มปรับเปลี่ยนจากการที่รับเข้ามาส่งเสริมทั้งกล้วย ทุเรียน การบริหารจัดการภายในแปลง การใช้เทคโนโลยีในการรื้อเป็นแผ่นยางพาราเพื่อจะให้ได้ราคาสูงกว่าขายเป็นก้อน ชาวบ้านต้องฟังฟัง

เทคโนโลยีเพื่อเข้ามาใช้ทุนแรง เมื่อรูปแบบการผลิตเปลี่ยนไปก็ทำให้เกิดการขยายพื้นที่ในการผลิต มีการเช่าที่ดินเพื่อปลูกพืชไร่ โดยเฉพาะการปลูกยางพารา อ้อย มันสำปะหลัง ปรากฏการณ์นี้ทำให้ เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การเข้ามาของระบบตลาดเป็นเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลง แรงงานคนเปลี่ยนมาเป็นเครื่องจักร เทคโนโลยีในการผลิต การใช้สารเคมี เช่น ปุ๋ย ยากำจัดศัตรูพืช เป็นต้น ส่งผลให้ชาวนามีต้นทุนที่สูงขึ้น

กระบวนการผลิตของชาวบ้านผลิตเพื่อการค้า เมื่อการปลูกข้าวไม่สามารถเลี้ยงตัวเองและ ครอบครัวยังได้ ชาวบ้านก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบในการผลิต ทั้งการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลายเพื่อให้ได้มาซึ่งเงินในการดำรงชีวิต เมื่อกลไกตลาดเข้ามา ทำให้การบีบคั้นทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้ชาวบ้านต้องมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจนอกภาค การเกษตรเช่น กรีดยาง ปลูกมันสำปะหลัง ปลูกอ้อย ทั้งใช้พื้นที่ตนเอง เข้าทำทั้งในหมู่บ้านและนอก หมู่บ้านต้องหารายได้เพิ่มด้วยสภาพเศรษฐกิจ จึงเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ชาวบ้านปรับเปลี่ยนรูปแบบการ ผลิตเพื่อบริโภคสู่การผลิตเพื่อค้าขาย เริ่มเปลี่ยนเข้าสู่การเป็นผู้ประกอบการ ฟังฟังตลาดมากยิ่งขึ้น

2. เงื่อนไขด้านการเมือง ประกอบด้วย

การขยายตัวของกลไกของรัฐ โครงสร้างชั้นพื้นฐานโดยกลไกของรัฐ เช่น การคมนาคมขนส่ง ที่สะดวก ประกอบกับการมีสะพานเทพสุดา ทำให้ประชาชนนั้นสามารถเข้าถึงการบริการสาธารณะ จากรัฐได้เร็วขึ้น การเข้ามาของระบบราชการส่วนภูมิภาคที่มีผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอที่ได้รับ การแต่งตั้งจากส่วนกลางเพื่อเข้ามาปกครอง บริหารราชการส่วนภูมิภาคทำให้เกิดการขยายตัวของ ระบบทะเบียน การเกิด การตาย การย้ายถิ่นเป็นระบบมากยิ่งขึ้น ระบบสาธารณสุขที่มีอนามัย ระบบ การศึกษาที่มีโรงเรียนที่กระจายตามหมู่บ้านทำให้ชาวบ้านมีการศึกษา อ่านออก เขียนได้ อีกทั้งการ ขยายตัวกลไกของรัฐสามารถเชื่อมโยงโครงการต่าง ๆ ของรัฐบาล

การขยายอำนาจการปกครองส่วนภูมิภาค การแบ่งอำนาจการปกครองลงสู่จังหวัดและ อำเภอ เป็นเงื่อนไขที่สำคัญ เพราะส่วนกลางจะส่งหัวหน้าส่วนราชการคือ ผู้ว่าราชการจังหวัดและ นายอำเภอ เข้ามาบริหารราชการแผ่นดิน รับคำสั่งจากส่วนกลางแล้วนำมาปฏิบัติในภูมิภาค โดยมี กลไกระหว่างผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ หัวหน้าส่วนราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่เป็นบุคลากรที่ เชื่อมโยงกัน ทำหน้าที่การดำเนินนโยบายโครงการอย่างที่มีนโยบายการปลูกพืชไร่ คือ ยางพารา อ้อย มันสำปะหลัง ก็เกิดจากการส่งเสริมของเกษตรอำเภอที่นำโครงการมีการแจกกล้าพันธุ์ ให้ความรู้ผ่าน การอบรม พาไปศึกษาดูงาน แนะนำขั้นตอนการปลูก การรักษา ตลอดจนการแปรรูปเพื่อจำหน่าย จึงเป็นกลไกสำคัญที่เป็นเงื่อนไขในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตของชาวนา

ความเจริญทางด้านระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทำให้รัฐต้องพัฒนาระบบการบริการสาธารณะ การตัดถนนเข้าสู่ชุมชนโครงสร้างขั้นพื้นฐาน ถนน เขื่อน สะพาน ทำให้รูปแบบการผลิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปจากที่ผลิตเพื่อยังชีพ มีถนนตัดผ่านทำให้การสัญจรสะดวกมากขึ้น มีการค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้า การค้าเชิงพาณิชย์ การค้าขายเพื่อเงิน ความเจริญด้านวัตถุได้เข้ามากระตุ้นชาวโนนบุรี ถนน ไฟฟ้า เข้ามาชาวบ้านมีการใช้เครื่องใช้ไฟฟ้า ต้องแสวงหามาใช้งานเพื่อความสะดวกสบายของตนเอง

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพื้นที่การเมืองและนโยบายสาธารณะ การปฏิรูปการเมืองการปกครองภายหลังปี พ.ศ. 2540 ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เคยมีลักษณะที่ว่ากิ่งราชการ กิ่งการเลือกตั้งแปรเปลี่ยนมาเป็นการปกครองตนเองของท้องถิ่นมากขึ้น และเงื่อนไขทางการเมืองที่สำคัญคือโครงการประชานิยมของรัฐบาลเข้ามาบดบังความต้องการในด้านแหล่งเงินทุน สวัสดิการ อาจกล่าวได้ว่าโครงการเหล่านี้เป็นการสร้างหลักประกันทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวบ้านได้เป็นอย่างมาก

3. เงื่อนไขด้านสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย

การขยายตัวของเศรษฐกิจทำให้ชาวบ้านเริ่มรับเอาวัฒนธรรมที่ต้องการความสะดวกสบายเพื่อให้ตนเองและครอบครัว การเข้ามาของเทคโนโลยีทำให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สะดวกสบาย รู้ข้อมูลข่าวสารจากภาครัฐ แต่อีกมิติคือการเข้ามาของไฟฟ้าทำให้ชาวบ้านมีค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น ต้องหาเงินไปซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ต้องการ ชาวบ้านครอบครัวไหนก็มีฐานะดีก็พอซื้อได้ไม่กระทบ แต่ชาวบ้านครอบครัวไหนที่ขาดแคลนเงิน ก็ต้องไปยืมเงินเพื่อบ้าน ญาติพี่น้องไปซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าหรือบางคนก็ไปเอาเครื่องใช้ไฟฟ้าจากร้านค้ามาใช้ก่อน และทยอยผ่อนรายเดือนบางรายไม่มีเงินจ่ายค่าผ่อนรายเครื่องใช้ไฟฟ้ารายเดือน ก็ต้องโดนติดตามทวงถามจากร้านค้า ก็ต้องหยิบบ้างจากญาติพี่น้อง ต้องเอาข้าวในเล้าไปขายเพื่อไปผ่อนสินค้า ทำให้เกิดปัญหาหนี้สินของชาวบ้านจนถึงทุกวันนี้

วัตถุประสงค์ที่ 2 การปรับตัวของชาวนาภายหลังการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิต ผลการวิจัยพบว่า ชาวนามีการปรับตัว มี 4 ประการ คือ

1. การสร้างและกระชับเครือข่ายทางสังคม สร้างระบบสหกรณ์ในชุมชนเพื่อสร้างอำนาจต่อรองกับทุนและตลาดผ่านการรวมกลุ่มสหกรณ์เลี้ยงปลาในกระชังเขื่อนลำปาว บริหารจัดการร่วมกันด้านการตลาดเพื่อช่วยลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกรโดยกลุ่มสามารถใช้เครื่องมือหมุนเวียนกันได้ สามารถเข้าถึงการตลาดและมีอำนาจในการต่อรองทางการตลาด ช่องทางการตลาดออนไลน์เพื่อให้เกษตรกรผู้เลี้ยงปลากระชังสามารถสร้างอำนาจในการต่อรองกับผู้ซื้อ พ่อค้าคนกลาง

ห้างสรรพสินค้ารายใหญ่ ๆ ได้ ที่มารับซื้อ ไม่ให้ถูกกดราคา ทำให้มีรายได้มากขึ้น สร้างความมั่นคง
ลดต้นทุนมากยิ่งขึ้น สามารถสร้างอำนาจการต่อรองและช่วงชิงพื้นที่การตลาดได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

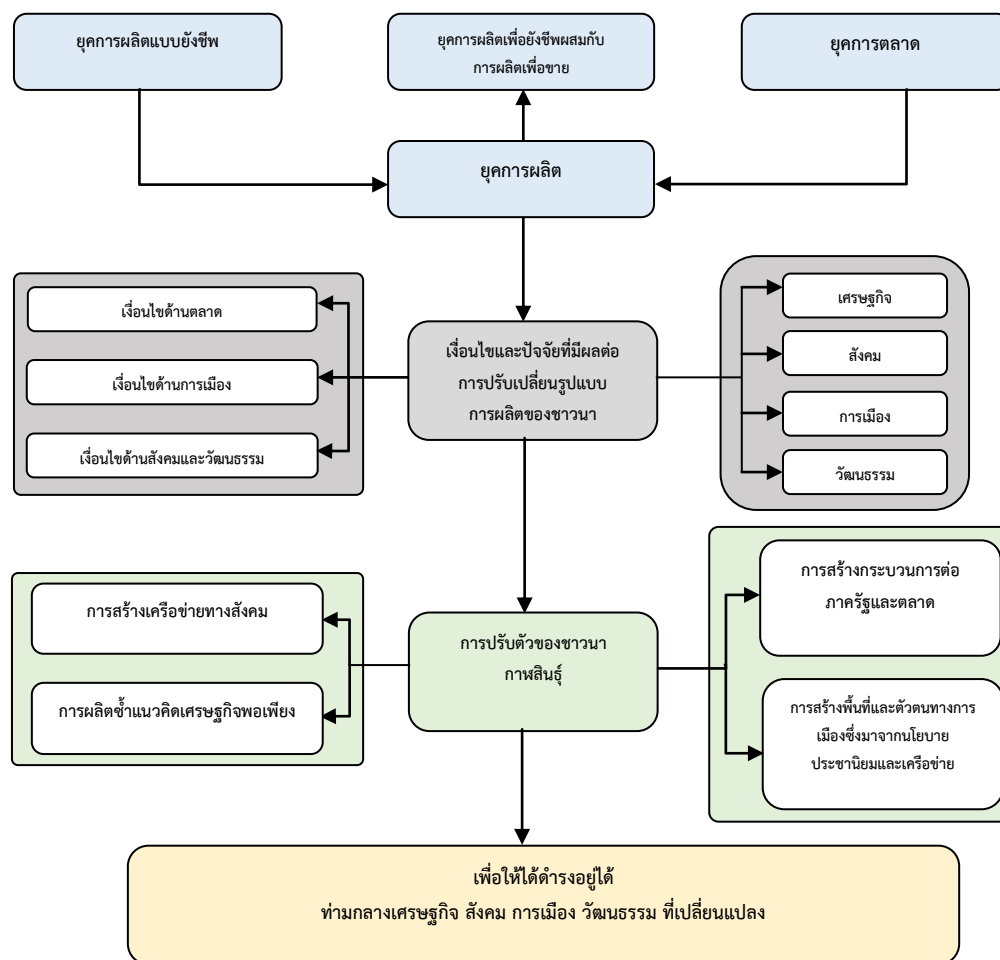
2. การผลิตซ้ำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยชาวนาเข้าโครงการโคก หนอง นา โดยมีรัฐ
สำรวจความต้องการเพื่อนำชาวบ้านที่สนใจเพื่อเข้าไปอบรม ผลที่ตามมาชาวบ้านสามารถปรับตัวใน
การแก้ไขปัญหาปัญหาภัยแล้งและน้ำท่วม สามารถบริหารจัดการพื้นที่ได้เต็มประสิทธิภาพ มีรายได้
ตลอดปีโดยไม่ต้องย้ายถิ่นฐานในการทำงาน

3. การสร้างกระบวนการต่อรองรัฐกับตลาด สร้างกระบวนการ 2 ประการ คือ 1. การสร้าง
กระบวนการต่อรองระหว่างชาวนากับรัฐ มีการปรับตัวที่สำคัญคือ เรียกร้องกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่รัฐยัง
ไม่ออกเป็นโฉนด นส.4 จ.) ให้ได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ ลดการพึ่งพาจากรัฐโดยทำปุ๋ยหมักจากวัสดุธรรมชาติ
เช่น มูลวัว มูลควาย ผักต่าง ๆ นำมาหมักเป็นปุ๋ยเพื่อใช้ในการเกษตร และสุดท้ายคือการต่อรองผ่าน
การเลือกตั้งโดยการแสดงความคิดเห็นผ่านเวทีประชาคมหมู่บ้าน และ 2. การสร้างกระบวนการ
ต่อรองระหว่างชาวนากับตลาด การสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนผ่านการรวมกลุ่มของคนในหมู่บ้าน
และตำบล เป็นกลุ่มอาชีพไดโนโรดขายสินค้าพื้นเมือง กลุ่มโฮมสเตย์ที่ใช้น้ำของสมาชิกปรับเป็น
พื้นที่ในการรับนักท่องเที่ยว และกลุ่มพัฒนาสตรีปลาแปรรูป การเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตร
เป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเพื่อลดการเอารัดเอาเปรียบจากโรงสี พ่อค้าคนกลางในการขายผลผลิต
และสมาชิกสามารถกู้ยืมเงินเพื่อนำมาหมุนหนี้และใช้จ่ายในการทำการเกษตรได้

4. การสร้างพื้นที่และตัวตนทางการเมือง การสร้างหลักประกันทางเศรษฐกิจและสังคมผ่าน
การพึ่งพิงนโยบายประชานิยม เช่น กองทุนหมู่บ้านโครงการรับจำนำข้าว โครงการประกันราคาพืชผล
และโครงการโคล้านตัว เพื่อให้ได้เข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อนำมาหมุนเวียน ประกันราคาพืชผลไม่ให้
ขาดทุนกว่าที่ผ่านมา และเข้าเป็นเครือข่ายของกลไกรัฐในส่วนภูมิภาคผ่านการเข้าเป็นเครือข่ายศูนย์
เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) สามารถนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในการเพิ่ม
ประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรให้สอดคล้องกับบริบทของการเกษตรตนเองเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อ
ปรับเปลี่ยนระบบการผลิตสินค้าเกษตร ส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้เกษตรกร
สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีทางการเกษตรให้แก่เกษตรกรที่เข้ามาศึกษาดูงานได้และ
เกษตรกรมีความรู้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรลดต้นทุนการผลิต

องค์ความรู้ใหม่

จากข้อค้นพบการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ออกมาเป็นแผนภาพการปรับตัวของชาวนาโนนบุรีเพื่อการอยู่รอดและดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ที่เกิดขึ้นจากปรากฏการณ์ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

ภาพประกอบที่ 1: องค์ความรู้ใหม่

จากภาพที่ได้จากงานวิจัยแสดงให้เห็นว่า ชาวนามีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตให้อยู่รอดและดำรงอยู่ได้ท่ามกลางสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง แต่ไม่ได้เปลี่ยนวิธีการผลิตให้ตอบสนองระบบทุนนิยมและตลาดอย่างเดียว ซึ่งชาวนามีการปรับตัวที่

หลากหลาย คือ การสร้างกระบวนการต่อรองและสร้างเครือข่าย พึ่งพารัฐควบคู่กับการรวมกลุ่มของ
ผู้คนในชุมชน และพยายามสร้างความสัมพันธ์กับรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเข้าถึง
ทรัพยากรของรัฐในการสนับสนุนสวัสดิการต่าง ๆ เพื่อเป้าหมายในการอยู่รอด อยู่ได้ในระบบ
เศรษฐกิจแบบทุนนิยม

อภิปรายผลการวิจัย

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบผลิตท่ามกลางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นภายในชานาโนบุรี ทำให้
ให้ชานากลุ่มที่สามารถ “ก่อร่างสร้างตัว” เข้ากับเศรษฐกิจและสังคมได้ ขณะที่ชานาจำนวนไม่น้อย
ที่ต้อง “ต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด” ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ชานาโนบุรีนั้นไม่ได้ถูกเบียดขับออกจากที่ดิน
และการผลิตทั้งหมด ไม่ได้ทำการผลิตข้าวเพื่อบริโภคยังชีพอย่างเดียว แต่ชานาดำเนินกิจกรรมทาง
เศรษฐกิจที่หลากหลาย เช่น การปลูกพืชไร่ การค้าขาย โรงงาน รับราชการ และส่วนใหญ่จะเป็น
ชานารายได้ปานกลาง ไม่ได้ถูกเบียดขับออกจากที่ดินจากนายทุน มีปัจจัยในการผลิตคือแรงงานใน
ครอบครัวที่ช่วยกันผลิตและจ้างแรงงานในชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดมาร์กซ์ มองว่าชานาจะถูกปิด
ล้อมและล่มสลายเนื่องจากการขยายตัวของระบบทุนนิยม ชานาจะสูญเสียที่ดินให้แก่นายทุนถูก
เบียดขับออกจากที่ดิน เป็นผู้ไร้ปัจจัยการผลิต จะเหลือแต่พลังงานแล้วกลายมาเป็นแรงงานรับจ้าง
ซึ่งไม่ใช่แรงงานทั้งหมดที่สูญเสียที่ดิน แรงงาน แต่ชานาสามารถปรับตัวได้เพื่อให้ตนเองและ
ครอบครัวอยู่ได้ (Santasombat, 2003)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า สังคมชานาไม่ได้ทำนาเป็นอาชีพเพียงอย่างเดียว
แต่มีการปรับจากชานาสู่การเป็นผู้ประกอบการ ทั้งนี้เป็นเพราะสอดคล้องกับแนวคิดของอรรถจักร์
สัตยานุรักษ์ ที่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่ดำเนินมาได้เปลี่ยนแปลงชานาบ้านที่เคยเป็นชาวนา
ชานา มาสู่การเป็น “ผู้ประกอบการ” (Entrepreneur) ในหลายระดับ เช่น ผลิตเพื่อขายด้วยการ
ใช้แรงงานรับจ้าง เจ้าของโรงงานแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรขนาดเล็ก พ่อค้าคนกลาง
แต่ขณะเดียวกันความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจก็ได้เบียดขับให้ชานาจำนวนหนึ่ง ให้กลายมาเป็น
ผู้ขายแรงงานซึ่งมีสถานะก้ำกึ่งหรือเปลี่ยนกลับไปกลับมาระหว่างการเป็นแรงงานผู้ชำนาญการในภาค
การเกษตรกับแรงงานไร้ฝีมือ (Sattayanurak, 2016) ชานามีการปรับตัวหารายได้หลายทาง ดำเนิน
กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลายเพื่อให้เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ
ภคพล เส้นขาว ที่ชานามุสลิมในพื้นที่กรุงเทพมหานครรอบฝั่งตะวันตกได้รับอิทธิพลของตลาดภายใต้

ระบบทุนนิยมที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตของชาวนามีการแตกตัวของชนชั้น แบ่งชาวนาออกเป็นชาวนารวย ชาวนากลาง และชาวนาจน ชาวนามีการปรับตัวสู่เกษตรทางเลือกแบบอินทรีย์ ได้รับการส่งเสริมจากรัฐ (Seankhaw, 2019) และสอดคล้องกับ เชิดชัย หมั่นภักดี ที่ชาวนาการเปลี่ยนแปลงทางภูมิทัศน์ทางการเศรษฐกิจ ทำให้การผลิตของชาวนาเปลี่ยนไปปลูกพืชเชิงเดี่ยว ก่อให้เกิดการแตกตัวทางชนชั้น การสะสมทุน และเกิดการประกอบอาชีพที่หลากหลายเพื่อให้มีรายได้หลายทางเพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัว (Muenphakdee, 2018)

สรุป

ชาวนาเป็นกระดูกสันหลังของประเทศเป็นความสำคัญต่อกระบวนการผลิต การเข้ามาของระบบทุนนิยม เทคโนโลยี ส่งผลให้ชาวนาได้รับผลกระทบในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตจากเดิมทำนาเพื่อยังชีพมาสู่การทำนาเพื่อจำหน่าย มีการลงทุนทั้งแรงงาน เครื่องจักร เทคโนโลยี ต้นทุนที่เพิ่มขึ้น ชาวนาที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้ก็ไม่ได้รับผลกระทบ แต่มีจำนวนชาวนาในประเทศไทยที่ไม่สามารถปรับตัวเข้าสู่เศรษฐกิจแบบการตลาดได้ต้องสูญเสียที่ดิน หนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบ ทำให้ต้องดิ้นรนทุกวิถีทางในการปรับตัวให้อยู่รอดได้ เช่น การเข้าสู่โครงการของรัฐ การดำเนินกิจกรรมนอกภาคการเกษตรที่หลากหลายเพราะการทำนาไม่สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ หรือทำนาควบคู่การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อให้ตนเองและครอบครัวอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า เงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของชาวนาดำบลโนนบุรี ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนั้นรัฐต้องส่งเสริมให้ชาวนาและเกษตรกรทำการเกษตรแบบอินทรีย์แบบครบวงจร ตั้งแต่ แนวคิด ทฤษฎี การผลิต การแปรรูป มาตรฐาน การวิจัย การส่งเสริม นวัตกรรม เทคโนโลยีเพื่อลดการใช้สารเคมี ปุ๋ย ยากำจัดศัตรูพืช โดยจัดเป็นโครงการอบรมให้เกษตรกรเข้าร่วมให้ทั่วถึงทั่วประเทศ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การปรับตัวของชาวนาภายหลังการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิต ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนั้นรัฐต้องมีระบบสวัสดิการให้แก่

ชาวนา เช่น มีนโยบายให้คนรุ่นใหม่สนใจในการทำนา เกษตรแบบผสมผสาน เช่น มีปัจจัยในการผลิตให้ค่าช่วยเหลือในการทำนาที่เพียงพอและเหมาะสม มีน้ำที่เพียงพอ การประกันรายได้จากการทำการเกษตรเพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ และต้องมีระบบสวัสดิการชาวนาเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ชาวนาทำนา และสร้างแรงจูงใจให้คนรุ่นใหม่เข้าสู่การทำนา

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ศึกษาเงื่อนไขความสำเร็จ และความล้มเหลวผลกระทบของนโยบายรัฐบาล เช่น เกษตรแปลงใหญ่ โครงการโคกหนองนาในแนวเศรษฐกิจศาสตร์การเมือง

2.2 ศึกษารูปแบบการผลิตและการปรับตัวของชาวนาและเกษตรกรในการผลิตแบบเศรษฐกิจทุนนิยม ว่ามีการปรับตัวอย่างไร โดยใช้การวิจัยแบบปฏิบัติการ (Action Research)

References

- Chiangthong, J. (2017). *Rural Society in the Modern World*. Chiang Mai: Social Sciences Chaingmai University.
- Muenphakdee, C. (2017). Changes in Economic and Social Landscape in a Peasant Society of Bueng Kan Province: Review of the Concepts of Peasants' Society of Edward C. Banfield and James C. Scott. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 43(1), 52–79.
- Nartsupha, C. (2007). *Community Economy Concepts: Theoretical Propositions in Different Social Contexts* (3rd ed.). Bangkok: Sangsan publishing house CO., LTD.
- Praditsil, P. (2016). *Research Methodology in Social Sciences*. Chanthaburi: Humanities and Social Sciences, Rampaipunnee University.
- Samukkethum, S. (1990). *Marxist approach and the study of peasant social changes in the third world*. Bangkok: Masterpress.
- Sangkhamanee, J. (2016). *Political Farmers: the power in Thailand's modern rural economy*. Nontabury: sameskybooks CO., LTD.

- Santasombat, Y. (2003). *The dynamics and resilience of peasant societies: the northern community economy and the paradigm shift of communities in third world*. Chiang Mai: Within Design Co., Ltd.
- Sata, W. (2008). *Community Way of Lif Before and After the Construction of Lampao Dam* (Research Report). Mahasarakham University. Mahasarakham.
- Sattayanurak, A. (2016). *Get better in financial status” from “farmer” to “entrepreneur”*. Bangkok: Matichon Publishing House.
- Seankhaw, P. (2019). The adaptability of Muslim peasants in Eastern Bangkok. *Humanities Journal (Graduate School)*, 8(2), 23–37.
- Thongyou, M. (2003). *Changes in the Northeastern Farmer’s Economy The case of farmers in the Nam Phong*. Bangkok: Sangsan publishing house CO., LTD.